

Türkiye’de Üniversite Kütüphanelerinin Tarihi

Doğan Atılgan*

Giriş

Üniversitelerin temel görevleri arasında eğitim ve öğretimi gerçekleştirmek ve araştırma yapmak gelmektedir. Üniversiteler, genellikle ülkelerin ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişimi ile ilgili hedeflerine ulaşabilmeleri için gerekli olan insan gücünü yetiştiren kurumlar olarak kabul edilmektedir. Belirlenen amaçlar doğrultusunda üniversitelerin üstlendikleri işlevleri gereğince yerine getirirken de ilgili oldukları konulardaki bilgilere ihtiyaç duyarlar ve bu bilgilere dayalı olarak işlevlerini yerine getirirler. Bilinmeyeni aydınlatmaya yönelik çalışmalarda başarılı sonuçlar elde etmek ve eğitilmiş insanlar yetiştirmek için insan gücü ve bilgi kaynakları açısından donanımlı kütüphanelere gereksinimleri vardır. Üniversite kütüphaneleri, içinde buldukları üniversitenin öğretim üyelerinin, öğrencilerin, bilim adamlarının ve araştırmacıların bilgi gereksinimlerini karşılamakla yükümlü kuruluşlardır.

Dünyada Üniversite Kütüphanelerinin Tarihçesi

Üniversite kütüphaneleri, Eski Çağda yüksek okul kütüphaneleri olarak nitelenebilecek kütüphanelerdi ve genellikle Roma ve Yunanlılarda görülmekteydi. Eski Çağdaki bu okulları, günümüzdeki yüksek okul ve üniversitelere, bu okulların kütüphanelerini de günümüzdeki yüksek okul ve üniversitelerin kütüphanelerine benzetmek mümkündür.

11. yüzyıldan itibaren manastır kütüphanelerinin yanı sıra farklı tür ve içerikte başka kütüphanelerin de kurulduğu görülmektedir. Bu kütüphanelere en önemli örnekler 12. yüzyıldan itibaren Güney Avrupa’da kurulmaya başlayan üniversite kütüphaneleri gösterilebilir. Batının ilk üniversitesi 1158 yılında Bologna’da kurulmuştur. Ancak, bu konuyla ilgili farklı görüşler vardır. Bunlardan en dikkat çekici olanı ilk üniversitenin 12. yüzyıl başlarında Salerno’da kurulan Tıp Okulu olduğu görüşüdür (Verger, 1992, ss. 64). 13. yüzyılda öğretim üyele-

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
E-posta: atilgan@ankara.edu.tr

ri ve öğrenciler için ayrı ayrı üniversite kütüphaneleri kurulmuştur. Bunların ilki 1250'de Paris'te Sorbon Koleji'nde kurulmuş olan kütüphanedir. Genel bir üniversite eğitimi verme amacına yönelik ilk üniversite 1254'de İngiltere'de kurulmuş olan Oxford'dur. Bu yüzyıl içinde, üniversitelerin gelişimiyle birlikte, günlük hayattaki uygulamalar için başvuru kütüphane düşüncesi belirginleşti ve ilk örneği Göttingen Üniversitesi'nde kurulan kütüphane oldu. 19. yüzyıl, üniversiteler tarihinde önemli bir yüzyıldır. Bu yüzyılda yeni üniversiteler kurulmuş, eski üniversiteler canlandırılmış ve tüm dünyada yaygınlaşmaya başlamıştır. 19. yüzyılda bilimsel çalışmaların yapıldığı yer, özellikle üniversiteler olmuştur. Bu dönemdeki en belirgin gelişme, 1810 yılında Alexander von Humboldt, Johann Gottlieb Fichte ve Friedrich Schleiermacher'in Berlin Üniversitesi'nin kurulması oldu. Prusya krallığının kültür ve eğitim bakanlığına atanan Humboldt Prusya'nın okul sistemini yeniden organize etti ve yeni bir üniversite nizamnamesi hazırladı. Bu nizamname ile kurulan Berlin Üniversitesi ilk öğrencilerini 1810'da aldı ve Prusya Kralı tarafından başlatılan görkemli bir kraliyet binasında faaliyet gösterdi (Terzioğlu. 2004). Bu şekilde araştırmalar için kütüphane kullanımı kaçınılmaz hâle gelmiştir.

20. yüzyıl, bilimsel ve teknik gelişmelerin arttığı, uzmanlık alanlarının çoğaldığı, araştırmaların yoğunlaştığı bir yüzyıl olmuştur. Bu durum üniversiteleri yeniden yapılanmaya zorlamış; kütüphane ve laboratuvarların, üniversitenin ayrılmaz bir parçası olarak düşünülmesini sağlamıştır.

Türkiye'de Üniversite Kütüphaneleri

Üniversite kütüphanelerinin çekirdeğini, medrese kütüphanelerinin oluşturduğu iddia edilmekle birlikte, bu kütüphanelerde deneysel ve gözleme dayalı uygulamaların, araştırmaların yeterince yapılmadığı görülmektedir. Ancak, eğitim sistemleri, ders programları, akademik personel ve kütüphaneleri açısından değerlendirildiklerinde üniversiteler ile büyük benzerlikler taşımaktadırlar. Orhan Bey döneminde medreselerin kurulmaya başlamasıyla Osmanlı eğitim-öğretim sisteminde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Genişleyen sınırlar, artan idari memur gereksinimi ve devletin kurumsallaşma çalışmaları, çok sayıda medresenin açılmasına, öğretim görevlilerinin bu medreselerde görev yapmaları için dönemin önemli bilim ve kültür merkezlerinde eğitim görerek ülkelerine dönmelerine, dolayısıyla da buralardan getirmiş oldukları ve kendilerinin yazdıkları eserlerden

küçük dermelerin oluşmasına neden olmuştur. Bu durum, ilerleyen dönemlerde kütüphaneleri medrese ve diğer eğitim kurumlarının vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. Bu noktadan hareketle, Osmanlı Devleti’nde bilinen ilk medrese kütüphanesi, Bursa’da Yıldırım Bayezit (1389-1402) döneminde yaptırılan İnebey (Eynebey) Medresesi bünyesinde kurulan ve ayrı bir oda halinde kullanılan kütüphanedir. Bunun yanı sıra Osman Gazi ve Orhan Gazi’nin kendilerine ait birer kitaplığı olduğu ve kendi dönemlerinde İznik ve Bursa’da kurulan medreselerde kütüphaneler kurulmuş olduğu bazı kaynaklarda ifade edilmektedir, ancak bu bilgiler tam ve kesin değildir. Özellikle I. Murat Hüdavendigar (1362-1389) döneminden itibaren kurulan medreselerde kütüphanelere daha sık yer verilmeye başlamıştır (Anameriç, 2006, s. 59; Anameriç, 2005, s. 467; Erünsal, 1991, ss. 6-7; Ayverdi, 1966, s. 444; Rukancı and Anameriç, 2006, s. 253).

Üniversite kütüphanelerimizin ilk örnekleri olarak 18. yüzyılda ilk askerî okul olan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun (1773) ile Mühendishane-i Berr-i Hümayun’un (1795) kütüphanelerini söyleyebiliriz. 1773’te kurulan ilk askerî deniz okulu olan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun’daki kütüphane, dersleri destekleyici nitelikte bir kütüphaneydi. 1842’de İstanbul’a gelen bir İngiliz seyyahı anılarında bu kütüphaneye değinmekte ve kütüphanede, matematik, cebir, geometri, astronomiye ait eserlerin de bulunduğunu anlatmaktadır. 18. yüzyılı ülkemizde yüksek öğretim kurumlarının kütüphane ile ilişkilerinin başlatıldığı bir yüzyıl olarak değerlendirmek mümkündür.

19. yüzyılda yüksek okulların kurulmaya devam ettiği görülmektedir. 1838’de kurulan Dar-ül Ulum-i Hekimiye-i Osmani (Osmanlı Yüksek Tıp Okulu) ve Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane’de (Adli Tıp Okulu) kütüphanelerin varlığı bilinmektedir. 19. yüzyılda bu yüksek okullar açılırken bir yandan da Darülfünun hareketinin başladığını görüyoruz. 31 Aralık 1863’te 4 yıllık üniversite eğitimi vermek üzere açılan Darülfünun iki yıl gibi kısa bir süre sonra bilgisizlik ve tutucu çevrelerin baskısı sonucu kapatılmıştır. Cumhuriyet’in ilanına kadar bir kaç kez açılıp kapatılan Darülfünun içinde 1869’da çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nin (Genel Eğitim Tüzüğü) 119. maddesi uyarınca bir kütüphane kurulmuştur. Kütüphanenin amacı yine aynı tüzüğün 123. maddesinde, Darülfünun muallimleri ile öğrencileri için her gün ve halk için de belirli günlerde açık bulunacağı belirtilmiştir” (Mahmud, 2001: ss. 53-54).

20. yüzyılda ise 1909’da ilk orman yüksek okulu olan Orman Mekteb-i Ali-

si ile yine aynı yıl ilk diş hekimliği okulu olan Dişçi Mektebi kurulmuştur. 1911’de ilk Kadastro Yüksek Okulu olan Kadastro Mekteb-i Alisi ile 1912’de Robert Koleji kurulmuştur. Yine 1912’de Dârülfünun’un adı ‘İstanbul Dârülfünun’u olmuş, şubelerinin her biri fakülte adını almıştır. 1924 yılında çıkarılan bir kanunla bilimsel ve idari özerkliği kazanan Darülfünun 31 Temmuz 1933’te çıkan bir kanunla tamamen kapatılmış ve yerine “İstanbul Üniversitesi” kurulmuştur (Hirsch, 1998, s. 301). İstanbul Üniversitesi içinde büyük kütüphaneler oluşturulmuştur. 1946 yılında üniversiteler yasası çıkarılmış, bu yasanın çıkışını izleyen yıllarda üniversite eğitiminin ülke çapında yaygınlaştırılması gereği gündeme gelmiştir. Ülkemizdeki üniversite kütüphanelerindeki ilk inceleme ve buna bağlı olarak sunulan ilk rapor, üniversite reformu amacı ile Cenevre’den Profesör Albert Malche tarafından hazırlanmıştır. Malche raporunda kütüphanelerle ilgili olarak; koleksiyonların yetersizliği, bütçelerin azlığı, kütüphanelerarası işbirliğinin bulunmayışı, kütüphanelerden yararlanmanın zorluğu ve çalışanların ücretleri gibi sorunlara değinilmiştir (Ersoy, 1966).

Bu dönemde üniversiteler teşkilatlanma yönünden Avrupa’nın geleneksel üniversiteleriyle ve bilhassa klasik Alman üniversiteleriyle aynı görünümde dir. Buldukları kentin değişik semtlerine dağılmış fakültelerin kütüphane ihtiyacını karşılayabilmek için her fakülte kendi bünyesi içinde merkezi bir fakülte kütüphanesi kurma yoluna gitmişlerdir. Ayrıca her üniversite bünyesi içinde, tüm üniversite öğrencilerine ve öğretim üyelerine açık, onların gereksinimlerini karşılayacak güç ve kapasitede bir de merkezi üniversite kütüphanesi geliştirmiş ve hizmete açılmıştır. Bu iki kütüphane olanağına ilave olarak, kanımızca tamamen Klasik Alman üniversitelerinin etkisi altında kalan bölüm, enstitü ve kürsü başkanları bu kez de, bölüm, enstitü, kürsü ve seminer kütüphanelerine gerek duymuşlar ve küçük ölçüde kütüphanelerin oluşmalarına olanak sağlamışlardır.

1952 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’nın davetlisi olarak Türkiye’ye gelen Kentucky Üniversitesi’nden Dr. Lawrence S. Thompson Türkiye’de üniversite kütüphanelerinin gelişim hakkında bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda üniversite kütüphanelerinin idari yapısı ve bütçeleri ile bölüm kütüphaneleri ele alınmış ve özellikle Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde merkez kütüphanenin bulunmaması eleştirilmiştir. (Thompson, 1952).

1956 yılında kurulan Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ndeki (ODTÜ) merkezi kütüphane sistemi ile bilgi hizmetlerinin çağdaş batı üniversitelerinde nasıl ya-

pıldığı Türkiye’de ki ilk örneği olmuştur. Daha sonra kurulan üniversitelerden sadece Hacettepe ve Boğaziçi üniversitelerinde verilen hizmetlerde ODTÜ’ye benzerlikler olmuştur (Çakın, 1998, s. 41).

1960 ihtilalı birçok konuda olduğu gibi üniversiteler konusunda da özerkliğin sağlanmasına yönelik adımların atılmasının başlangıcı olmuştur. 1946’da çıkarılan 4936 sayılı yasanın bazı maddeleri Ekim 1960 tarihinde 115 sayılı yasa ile üniversiteler kanununun bazı maddeleri değiştirilerek Milli Eğitim Bakanlığı’nın üniversiteler üzerindeki denetimi kaldırılmış ve bu kurumlara bilimsel ve idari özerklik sağlanmıştır (Ayiter, 1968).

Şubat 1962’de toplanan VII. Milli Eğitim Şurası’na bir rapor veren Yüksek Öğretim Komisyonu, fonksiyonel üniversite kütüphanelerinin kurulması gerektiğini belirterek, kütüphane dermelerinin geliştirilmesi, kütüphanecilik eğitimi görmüş kişilerin bu görevlere atanması gereği ve kütüphaneler arası işbirliği konularında önerilerde bulunarak eğitim ve araştırmada kütüphane ve kütüphanecinin önemini vurgulamıştır.

Aradan geçen uzun yıllara karşın üniversite kütüphanelerimizde belirgin bir gelişme kaydedilememiştir. 1973 yılında çıkarılan 1750 sayılı Üniversite Kanunu’ndaki üniversite kütüphanelerinin niteliklerinde iyileştirici olarak görülebilecek tek gelişme 35. maddede yer alan “uzman” kadrolu personelin kütüphanelerde çalışabileceği hükmüdür (Üniversiteler..., 1973).

Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinin evrimini izleyebilmek için, bu kütüphanelerin içinde yer aldığı kurumların (üniversitelerin) tarihsel gelişimi ile paralellik gösterir. Çünkü üniversitelerin gelişme süreci, üniversite sistemi içinde yer alan kütüphane kurumunu da dolaylı olarak etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir (Çelik, 1994, s.31). Üniversiteler arasında bir bilgi ağının oluşturulmasında ve bilgi paylaşımının geliştirilmesinde işbirliğinin sağlanması üniversite kütüphanelerinin desteği ile mümkündür. Böylece eğitim-öğretim uygulamalarının ve materyallerinin geliştirilmesindeki yenilikçi yaklaşımlarda desteklenmiş olacaktır. Teknoloji kullanımı ve eğitim alanında ortak politika ve ilgi alanlarının saptanması, kütüphane destekli yüksek öğretim programlarının uygulamaya konulmasıyla islerlik kazanacaktır (Bulut, 2004).

1980 yılına gelindiğinde üniversite kütüphaneleri, kısıtlı bütçeleri nedeniyle büyük bir hızla artan yayınları kullanıcılarına yeterince hizmete sunamamıştır. 1981’de çıkarılan 2547 sayılı “Yüksek Öğretim Kanunu” ile yeniden bir yapılan-

ma sürecine giren üniversitelerimiz tek bir çatı altında toplanmıştır. Bu kanun ile üniversitelerimizin yönetim ve örgütlenmesinde... öngörülen merkezîyetçi yapı ile... var olan kaynakların etkin bir şekilde kullanımı amaçlanmış ve bunu gerçekleştirmek üzere üniversite kütüphaneleri kütüphane ve dokümantasyon daire başkanlıkları olarak örgütlenmiştir (Yüksek Öğretim..., 1981). Bu karar ile kütüphanelerin merkezi bir kayıt ve yönetim altında toplanması, bir üniversitedeki kitap ve periyodiklerin satın alma ve abone işlemlerinin tek elden yürütülmesi için ortam sağlamıştır. 1983 tarihinde, üniversitelerimizdeki kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesi ve yönetilmesi sorumluluğu ise, yeni oluşturulan “Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı” makamına verilmiştir (Çakın, 1998, s. 45).

Bugün, ülkemizde bulunan her üniversitenin bir kütüphanesi vardır. Ancak, bunların birçoğunun bütçe, personel ve kaynaklar açısından yeterli olmadığı gözlemlenmektedir. Üniversitelerimizin çoğunun kütüphanesi işlevlerini yerine getirecek yapıda ve eğitimi destekler nitelikte değildir. Bunun nedeni üniversite kütüphanelerinin oluşumlarını kanun zorlaması ile ya da bağış gelen kitap, dergi, broşür gibi basılı malzemenin bir yerde toplanması yolu ile tamamlanmasıdır. Birçok üniversitemizde kütüphanenin işletilmesi diye tanımlanabilecek kütüphane hizmetleri yeterli değildir. Üniversite kütüphanelerindeki bu eksikliğin iki temel sebebe dayandırılması yanlış olmayacaktır. Bunlardan birincisi; eğitim anlayışı ile ilgilidir. Üniversitelerimizin çoğunda üniversite eğitimi içinde kütüphanenin yeri yeterince önemsenmemektedir. Her ne kadar günümüzdeki eğitim anlayışında temel konulardan birinin öğrenciye bilgiyi nasıl bulacağı konusunun öğretilmesi ise de, uygulamaya geçilince bu işlev tam olarak gerçekleşmemektedir. İkincisi; üniversite yetkililerimizin idari anlayışından kaynaklanmaktadır (Erzurum, 2001, ss. 90-94). Üniversite kütüphaneleri çoğu zaman araştırma geliştirmenin bir parçası olarak görülmemekte, idari bir birim olarak algılanmaktadır.

Günümüz üniversite kütüphaneleri yukarıda belirtilenler basta olmak üzere kütüphanecilik anlayış ve uygulamalarından kaynaklanan pek çok sorunla aynı zamanda uğraşmaktadır. Bununla birlikte verdiği hizmetler, kullanıcı potansiyeli ve teknolojik alt yapı bakımından çok iyi noktalara gelmiş üniversite kütüphaneleri de vardır. Üniversite kütüphanelerimizin hizmetlerinin gelişimi ve elektronik kaynak paylaşımı konusunda önemli bir gelişme 2000 yılında yaşanmıştır. ANKOS (Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu) 2000 yılında 12 üye kurumun üç veritabanı aboneliği ile kurulmuştur. Türkiye'nin her bölgesinde ku-

rulmuş, olan üniversitelerin öğretim elemanları ile bazı araştırma kurumlarında çalışan personel, ANKOS sayesinde aralarında fen, matematik, sosyal bilimler, beşeri bilimler, tıp, tarım, işletme, eğitim, enformatik ve bilgisayar ve mühendislik konularında bibliyografik ve tam metin veri tabanlarına erişmektedirler.

Sonuç

1950’li yıllarda sayısı üç olan üniversitelerimiz, 1960’lı yıllarda yediye yükselmiştir. Bu tarihten 13 yıl sonra 1973’te üniversitelerimizin sayısı 12 ile sınırlı iken, bu sayı 1978 yılında 19’a yükselmiştir. 1981 yılında kabul edilen 2547 sayılı Yüksek öğretim Kanunu ile yapılan yeni düzenlemeler ve 1982 yılında yeni kurulan üniversitelerle, ülkemizdeki üniversite sayısı 27’ye çıkmıştır. TBMM kararı ile sürekli özel ya da devlet üniversitesi kurularak bu sayı sürekli artmaktadır. 2002 yılı itibarıyla üniversite sayısı 53’ü devlet ve 23’ü özel olmak üzere 76’ya yükselmiştir. Günümüzde yeni kurulan üniversitelerle birlikte 130’u geçen üniversitemizde özellikle son iki yılda kurulanlarda kütüphane örgütlenmesine ilişkin önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların başında da personel, bütçe ve örgütlenme gelmektedir.

Türkiye’de üniversite kütüphanelerinin gelişimi incelendiğinde, üniversitelerin örgütlenmesine paralel bir gelişme izlediği görülmektedir. Dağınık yapı üniversitelerde kütüphanelerin örgütlenmesi fakülte, kürsü ve enstitü düzeyinde gerçekleşirken; aynı kuruma bağlı olmalarına rağmen hizmetler açısından aralarında hiçbir işbirliği ve koordinasyon kurulamamış; belli bir kampus içerisinde örgütlenen üniversitelerde tek kütüphane örgütlenmelerinin ortaya çıktığı görülmektedir.

Kaynakça

- Anameriç, Hakan. (2008). “Osmanlılarda kütüphane kültürü ve bilimsel yaşama etkisi”. *OTAM (Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, (19), 53-78.
- Anameriç, Hakan. (2005). “Bursa Yazma ve Eski Eserler Kütüphanesi”. *Türk Kütüphaneciliği*, 19 (4), 467-470.
- Ayiter, Kudret.(1968). “*Anayasanın özerk kuruluşları*”. 30.05.2008 tarihinde <http://Auhf.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/Auhfd-Arsiv/AUHF-1968-25-03-04/AUHF-1968-25-03-04-Ayiter.Pdf>. adresinden erişildi.

- Ayverdi, Ekrem Hakkı. (1966). *Osmanlı mimarisinin ilk devri - I*. İstanbul: İstanbul Fetih Derneği İstanbul Enstitüsü.
- Bulut, Burcu. (2004). *Avrupa Birliğine entegrasyonda üniversite kütüphaneleri*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakın, İrfan. (1998). Üniversitelerimizin bilgiye erişim ortamları: Genel değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 75. Yıl Özel Sayısı, 37-67.
- Çelik, Ahmet (1994). Yeni üniversitelerde kütüphane sorunu. *Türk Kütüphaneciliği*, 8 (4), 266-271.
- Ersoy, Osman (1966). *Kütüphaneciliğimizin sorunları*. Ankara: Güven Matbaası.
- Erünsal. İsmail E. (1991). *Türk kütüphaneleri tarihi - II: Kuruluşundan Tanzimat'a kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Erzurum, Kenan. (2001). "Üniversitelerimiz ve üniversite kütüphaneleri". *Türk Kütüphaneciliği*, 15 (1), 90-94.
- Hirsch, Ernst E. (1998). *Dünya üniversiteleri ve Türkiye'de üniversitelerin gelişimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi,
- Mahmud Cevad İbnü's-şeyh Nafi (2001). *Maarif-i Umumiye Nezareti tarihçe-i teşkilat ve icraatı: XIX. asır Osmanlı Maarif Tarihi*. Taceddin Kayaoğlu. (Yay. Haz). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Rukancı, Fatih and Hakan Anameriç. (2006). Libraries as science, education and cultural institutions in the Ottoman Empire (XIVth - XVIIth Centuries). *Libri*, 56 (December 4), 252-263.
- Terzioğlu Tosun. (2004). *Eğitim faydacılığı aşmalı*. Radikal Gazetesi. 4 Ağustos 2008.
- Thompson, Lawrence S. (1952). *Türkiye'de kütüphaneleri geliştirme programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Verger, Jacques "Patterns". In *A history of the university in Europe* (35-76). Cambridge: Cambridge University Press.
- Üniversiteler Kanunu*. (1946). T.C. Resmi Gazete, (6336, 18.06.1946).
- Üniversiteler Kanunu*. (1973). T.C. Resmi Gazete, (14587, 07.07.1973).
- Yüksek Öğretim Kanunu*. (1981). T.C. Resmi Gazete, (17506, 06.11.1981).